

В. П. ЖУШМАН,
канд. юрид. наук, професор,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»;
О. М. САВЕЛЬЄВА,
лаборант,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

НАУКОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Проаналізовано проблеми систематизації законодавства як засобу підвищення ефективності правового регулювання аграрних відносин в Україні. Досліджено види (способи, форми) систематизації: інкорпорація, консолідація та кодифікація законодавства, в тому числі аграрного.

Ключові слова: систематизація, інкорпорація, консолідація, кодифікація, спеціальна кодифікація, законотворення, облік, кодифікований акт.

В останні роки в Україні відбувається радикальне оновлення політичної, економічної і правової системи. На жаль, у пострадянський період зміни, що проходили в суспільстві, супроводжувались глибокою кризою в економіці України, не обминули вони і галузь сільського господарства. Та, незважаючи на глибоку і затяжну економічну кризу, в державі здійснюються заходи з реформування відносин власності в аграрному секторі, в тому числі на землю, формування матеріально-технічної бази сільського господарства, відбувається становлення фермерського укладу, ціноутворення, надання державної допомоги сільському господарству тощо. Безумовно, проведення цих перетворень, які визначають зміст аграрної реформи, стали об'єктивною необхідністю. Однією з найсуттєвіших ознак сучасного розвитку аграрного сектору є те, що він знаходиться на етапі минулого, яке базувалось на відповідному на той час правовому забезпеченні, і майбутньому, яке потребує оновленого законодавчого закріплення.

Ці та інші обставини й обумовили необхідність проведення правової

реформи в Україні. Вона супроводжується прийняттям органами державної влади, іншими суб'єктами, що наділені такими повноваженнями, багатьох законів та підзаконних нормативно-правових актів, які покликані формувати єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин, функціонування національної правової системи загалом.

Водночас слід зазначити, що динамічний розвиток правової системи шляхом створення нових нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень в уже існуючі, подолання колізій значною мірою порушує системність сучасного законодавства, що негативно впливає на врегулювання суспільних відносин, у тому числі й в аграрному секторі.

Сучасне аграрне законодавство України характеризується надмірною кількістю нормативно-правових актів, що мають неоднакову юридичну силу, розкиданістю аграрно-правових норм по нормативних актах різної юридичної сили, а також що належать до інших галузей права. Негативною його рисою є й те, що велику питому вагу становлять відомчі нормативні акти, які часто суперечать аграрним законам або дають можливість їх двоякого тлумачення, що, у свою чергу, негативно впливає на їх застосування та врегулювання аграрних відносин [1, с. 57-58].

Систематизація аграрного законодавства покликана забезпечити таку важливу його властивість як системність, яка передбачає змістовний взаємозв'язок окремих нормативних приписів і підкреслює комплексність, цілісність правового регулювання відносин цієї галузі. Отже, актуальність проблеми систематизації аграрного законодавства не викликає сумніву.

Загальнотеоретичні та практичні аспекти систематизації аграрного законодавства досліджували С. С. Алексєєв [2], І. В. Борщевський [4], Є. А. Гетьман [5], А. М. Іодковський [11], В. К. Мамутов [15], Н. М. Оніщенко [18], Є. В. Погорєлов [20], В. І. Семчик [28], А. А. Ушаков [34], О. І. Ющик [37] та ін. У своїх працях вони розглядали питання систематизації законодавства, теоретико-методологічні засади теорії систематизації, її правову природу, сутність, зміст, методи та інші питання.

Утім у теорії права відсутня однастайність думок стосовно багатьох аспектів цієї юридичної діяльності. Це стосується, зокрема, такого питання, як види (способи, форми) кодифікації, визначення її змісту та наукового поняття тощо.

Перш за все з'ясуємо поняття цієї правової категорії та її відмінність від подібних визначень. Окремі правові норми, як зазначав Л. С. Явич, групуються у структуровану сукупність, утворюючи цілу правову систему. Від правових систем держав і міжнародної системи, вказував він, слід відрізнити систематику (систему) форм вираження нормативного матеріалу (джерел права) і передусім систему законодавства. Якщо правові системи складаються історично відповідно до структури суспільних відносин, то системи законодавства створюються раціонально в процесі впорядкування нормативних актів, створення кодексів (кодифікація), зібрань законів тощо. Система законодавства (форми вираження права) має у своїй основі певну правову систему країни, однак повністю з нею не збігається [38, с. 125–131].

Наведене уявлення стало панівним у вітчизняній юридичній науці. Так, П. Б. Євграфов, відзначивши, що в контексті систематизації і кодифікації законодавство розглядається як система нормативних актів вищих органів держави, характеризував законодавство як складну поліструктурну і високоорганізовану цілісну систему, пояснюючи цю якість законодавства тим, що такою системою в соціальній дійсності є саме радянське право. Не лише зміст права (система норм), але і його форма (нормативні акти, законодавство) мають об'єктивність, системність і структуру [7, с. 8–12].

Аналогічним залишається бачення проблем співвідношення права та законодавства і сьогодні. Аналіз останніх робіт, присвячених проблемі співвідношення права, законодавства та їх системи свідчить, що єдина точка зору з цієї правової проблеми відсутня.

Система аграрного законодавства – це диференційована сукупність нормативно-правових актів, упорядкована за різними об'єктивними критеріями, заснована на принципах субординації та координації її структурних

компонентів для найбільш ефективного використання правових норм.

Система права виступає як один з найважливіших чинників, що визначають побудову і розвиток системи законодавства, розкривають об'єктивно існуючі закономірності суспільного розвитку. Система права – це його внутрішня структура, відповідна характеру суспільних відносин, які підлягають регулюванню.

Система законодавства – це, нарешті, зовнішня форма системи права, що виражає побудову його джерел.

Необхідність проведення розмежування між системою права і системою законодавства зазначають автори монографії за редакцією В. С. Журавського, яка, на їх думку, зумовлюється потребою систематизації законодавства, тобто діяльності державних органів, спрямованих на приведення його в логічну, упорядковану систему. Встановлення відповідного співвідношення між системою права і системою законодавства – це і теоретичне, і практичне завдання [22, с. 154-155].

Отже, вирішення проблеми співвідношення між системою права і системою законодавства проголошується в даному разі як зумовлене практичною потребою систематизації законодавства, теоретично-практичне завдання. Чітке й однозначне визначення поняття систематизації в юридичній літературі відсутнє.

Ситуація, що склалася в юридичній науці щодо визначення поняття «систематизація законодавства», видається парадоксальною. З одного боку, є багато праць, в яких пропонуються на перший погляд близькі за замістом дефініції цього поняття, без спроби їх критичного аналізу. З іншого – фактично повна невизначеність даного поняття, обмеженість поверхневим його уявленням, яке мало що дає для досягнення змісту цього юридичного феномена. Причиною цьому мабуть є те, що навіть у сучасних підручниках з теорії права одні автори присвячують характеристиці систематизації окремі параграфи або цілі глави [23, с. 347], другі пишуть про «систематизацію нормативних актів» [30, с. 278–281], а треті взагалі не згадують про цю проблему [16, с. 616–627].

При цьому одні автори поняття систематизації законодавства розглядають з точки зору системи законодавства, інші – правотворчості або законодавчої техніки [37, с. 12–15, 59–72].

Відсутність єдності в розумінні поняття «систематизація» викликає розбіжності й у визначенні її видів (способів, форм).

Велику увагу питанню систематизації у 40 – 60-х рр. ХХ ст. приділяв Д. А. Керімов, який зазначав, що чинні в суспільстві правові норми через їх багатоманітність певним чином систематизуються, приводяться у певний порядок для того, щоб полегшити їх використання та застосування на практиці, щоб можна було легко виявити всі взаємопов'язані і взаємодоповнюючі правові приписи. Залежно від цілей використання чинних правових норм визначаються різні види систематизації. Систематизація чинного законодавства може відбуватися у вигляді інкорпорації, консолідації та кодифікації, які можуть бути повними або частковими. Інкорпорація та кодифікація, зазначав Д. А. Керімов, не збігаючись між собою і маючи самостійне значення, водночас є тісно пов'язаними видами систематизації чинного законодавства [13, с. 8-9]. Дещо пізніше автор писав про кодифікацію та інкорпорацію не як про види, а форму систематизації [12, с. 26]. Систематизацію законодавства автор пов'язував із систематизацією правих норм, а не правових актів тощо.

Як і передбачав Д. А. Керімов, уявлення про систематизацію законодавства «в різних її видах чи формах» від самого початку набуло дискусійного характеру.

Якщо він і Л. С. Явич у свій час називали дві форми (види) (кодифікацію та інкорпорацію), то, наприклад, В. М. Протасов визначав уже три форми або ж, за його висловленням, способи систематизації – інкорпорацію, консолідацію та кодифікацію [24, с. 157].

Підтримуючи позицію науковців, які висловлюють думку про те, що сучасна юриспруденція знає та використовує в основному три види систематизації законодавства – інкорпорацію, консолідацію та кодифікацію, О. Ф. Скаун додає, що слід розглядати при цьому й облік нормативних актів,

який є технічною передумовою вказаних вище видів (форм) систематизації [30, с. 278], а А. В. Поляков – чотири «технічні прийоми» систематизації законодавства – організацію та облік, інкорпорацію, консолідацію, кодифікацію [21, с. 661-662]. Подібної позиції дотримуються і такі вчені, як А. С. Пігалкін [19, с. 150], І. В. Борщевський [4, с. 58] та ін.

Нарешті, значна кількість авторів (П. М. Рабінович [26], В. В. Копейчиков [9], В. З. Лившиць [14], автори підручника «Загальна теорія держави і права» [10]) серед видів систематизації виділяють лише два – інкорпорацію та кодифікацію. Вони розглядають інкорпорацію як спосіб впорядкування нормативних актів без переробки їх змісту, тобто це та форма систематизації, що здійснюється поза правотворчим процесом.

Особливість інкорпорації, вважає М. М. Рассолов, полягає в тому, що будь-які зміни у змісті вище вказаних актів у збірники не вносяться і зміст правового регулювання по суті не змінюється. Саме ця властивість інкорпорації (збереження незмінним змісту нормативного регулювання) відрізняє її від кодифікації [27, с. 220].

Інкорпорація, на думку більшості науковців, є самостійною формою систематизації нормативно-правових актів з притаманними виключно їй особливостями [33, с. 44].

Отже, під інкорпорацією слід розглядати самостійну форму систематизації законодавства, що здійснюється компетентними державними органами, їх посадовими особами та іншими суб'єктами шляхом зовнішнього опрацювання та об'єднання нормативного матеріалу в збірники, в певному порядку без зміни їх змісту, метою якої є забезпечення зручності пошуку та доступності нормативного матеріалу. Прикладом інкорпорації аграрного законодавства можна назвати навчально-практичні посібники «Аграрне право та законодавство України» та «Опорно-логічні схеми з навчальної дисципліни «Аграрне право України та аграрне законодавство України» [8].

Особливим видом систематизації законодавства, який передбачає впорядкування законодавчого матеріалу, спрямованого на його переробку

шляхом виключення повторів, протиріч, усунення прогалин, змін характеру і спрямованості матеріалу тощо, є кодифікація.

Поняття кодифікації, як і систематизації (взагалі), не знайшло однозначного (єдиного) в юридичній літературі визначення. Автори підручника «Загальна теорія держави і права» [10] під кодифікацією розуміють упорядкування правових норм, що супроводжується переробкою їх змісту, скасуванням застарілих і прийняттям нових норм права, об'єднанням нормативного матеріалу в єдину, логічно узгоджену, побудовану на наукових принципах систему.

Кодифікація, зазначають вони, є по суті різновидом правоустановчого процесу. Якщо результатом поточного законодавства є утворення окремих законодавчих актів, то кодифікація впорядковує значну частину чинного законодавства, об'єднуючи їх у певній галузі права, змінюючи, доповнюючи і перетворюючи його. Унаслідок кодифікації з'являються гранично широкі за змістом законодавчі акти, що регулюють значну частину суспільних відносин у сфері дії певної галузі права.

Є. А. Гетьман розглядає кодифікацію як діяльність уповноважених на те органів державної влади, спрямовану на розробку, прийняття та введення в дію нового, як за формою, так і за змістом, нормативно-правового акта підвищеної стабільності [6, с. 130].

Автори монографії «Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення» [3] під кодифікацією розуміють діяльність правотворчих органів держави щодо створення нового систематизованого нормативно-правового акта, яка здійснюється шляхом глибокої і всебічної переробки чинного законодавства і внесення до нього суттєвих змін. У процесі кодифікації до проекту створюваного акта запроваджуються діючі норми, що не втратили свого значення, а також нові норми, які вносять якісні зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин [3, с. 48–50].

Узагальнюючі викладені вище точки зору щодо поняття кодифікації законодавства, слід підкреслити, що в цілому вчених об'єднує думка, що це

особливий вид систематизації законодавства з упорядкування законодавчого матеріалу шляхом його переробки з виключенням повторів, протиріч, усуненням прогалин тощо. Проте в юридичній літературі ми можемо зустріти й інші судження та погляди вчених.

Наприклад, деякі автори ототожнюють кодифікацію з інкорпорацією. Такий підхід до характеристики цих видів систематизації законодавства спостерігаємо в роботах А. М. Іодковського, О. Ф. Шебанова, С. Бродовича та ін., які наголошують на тому, що особливою більш високою і складною формою інкорпорації можна вважати таку форму систематизації нормативного матеріалу, за якої при складанні збірників чинного законодавства за тематичними розділами відповідні органи державної влади за пропозицією органів, що проводять інкорпорацію, йдуть на те, щоб визнати низку актів, а в деяких випадках замінити чинний акт з одного й того ж самого питання в разі їх застарілості, протиріччя один одному, нормативним актом [35, с. 41, 140–142].

Проте ототожнювати їх не можна. Між цими видами (формами) систематизації законодавства існує значна кількість відмінностей. Основна з них та, що інкорпорація передбачає собою впорядкування законодавства в певній системі без зміни їх змісту. Кодифікація ж навпаки, спрямована, в першу чергу, на перегляд змісту норм, які містяться в тому чи іншому нормативно-правовому акті. Це найголовніша особливість кодифікаційної діяльності. Отже, перед інкорпорацією і кодифікацією поставлені різні завдання. Щоправда ми можемо знайти в них загальні риси. Загальним для них є те, що й інкорпорація, і кодифікація спрямовані на впорядкування чинного законодавства в єдину систему.

Зважаючи на важливість систематизації законодавства, їй присвячено велику кількість досліджень в юридичній науці. Разом із тим, на нашу думку, дослідження проблем удосконалення законодавства, його розвитку не набуло теоретичної цілісності, методологічної єдності, послідовності, системного і комплексного характеру, а їх результати не мають належної ефективності, відчутного впливу на практику. Свідченням цього є хаотична, безсистемна

практика розробки і прийняття кодифікаційних актів, спрямованих на регулювання відносин у певних сферах (галузях) народного господарства України, а в деяких життєзабезпечувальних, яким є сільське господарство, не тільки спостерігається відсутність кодифікованого акта, а й відсутні відчутні спроби щодо його розробки. Певні кроки в цьому напрямку зробили А. М. Статівка та В. Ю. Уркевич, які розробили проект Закону України «Про сільське господарство України». Це надзвичайно важливий крок в систематизації аграрного законодавства, але, звичайно, цього недостатньо.

Закономірністю розвитку будь-якої правової системи, умовою її успішного впливу на суспільні відносини є логічна стрункість, несуперечливість і погодженість системи діючих правових норм. Одним із таких способів приведення правової системи до логічної стрункості, несуперечності й погодженості системи діючих правових норм є кодифікація законодавства.

Ці обставини зумовлюють нагальну потребу в подальших теоретичних дослідженнях законодавства як системного продукту в його розвитку та способів удосконалення законодавства, зокрема вироблення наукового поняття систематизації (кодифікації) аграрного законодавства та визначення їх змісту, особливо кодифікації як форми перегляду та оновлення всього законодавства галузі.

В юридичній літературі наведено різні точки зору вчених щодо визначення змісту поняття систематизації (кодифікації як її форми) законодавства. Розглянемо деякі типові дефініції, запропоновані ними. Систематизація законодавства (франц. *systematisation*) в «Юридичній енциклопедії» визначається як впорядкування законодавства, приведення його до внутрішньоузгодженої системи, є передумовою ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей, прогалин і застарілих норм у праві, є одним із завдань законодавця, робить законодавство більш зручним і доступним для користування, сприяє зміцненню законності в регулюванні суспільних відносин [36, с. 220].

Досліджуючи цю проблему, А. С. Пігалкін розглядає систематизацію законодавства «як постійну форму розвитку та впорядкування чинної правової системи, зміст якої становить упорядкування всього комплексу чинних нормативних актів, їх укрупнення приведення до певної науково обґрунтованої системи, видання різноманітних збірників і зібрань законодавства». Така діяльність з приведення нормативних актів до єдиної упорядкованої системи, звичайно, вказує він, називається системою законодавства [29, с. 14].

Масив наявного в державі нормативного матеріалу, зазначає М. М. Рассолов, постійно зростає і потребує його структурування, приведення до певної системи. Цей процес називається «систематизацією законодавства». Він пропонує таку її дефініцію: систематизація законодавства – це діяльність з упорядкування, вдосконалення законодавства приведення його до певної системи шляхом складання єдиних нормативно-правових актів або їх збірників [27, с. 218].

Визначаючи поняття систематизації законодавства, Д. М. Михайлович пише: «систематизація законодавства є діяльність по впорядкуванню діючого нормативного матеріалу, приведенню його в єдину систему з метою забезпечення зручності користування» [17, с. 249].

І. В. Борщевський визначає систематизацію законодавства як різновид правової діяльності, що передбачає здійснення суб'єктами права комплексу заходів, які спрямовані на упорядкування і вдосконалення нормативно-правових актів у певну науково обґрунтовану систему [4, с. 58]. Аналогічне визначення систематизації сформулювала і О. Ф. Скакун [31, с. 68].

А. В. Поляков характеризує систематизацію законодавства, виходячи з того, що вона становить величезний масив правових актів, тому існує практична потреба організації всього текстуально-правового матеріалу в упорядковане ціле. Систематизація законодавства і полягає в технічному впорядкуванні чинних нормативно-правових актів (первинних правових текстів) [21, с. 600-601]. В. М. Протасов визначає систематизацію законодавства як «діяльність з упорядкування і вдосконалення нормативного

матеріалу шляхом його зовнішньої та внутрішньої обробки з метою підтримання системності законодавства із забезпечення суб'єктів права необхідною нормативно-правовою інформацією» [25, с. 156].

Слід відзначити, що в радянській юридичній літературі деякі автори фактично ототожнювали «систематизацію законодавства» із «системою права» («системою джерел права») у значенні масиву нормативно-правових актів, на відміну від поняття «системи права».

У науковій літературі висловлені подібні та інші точки зору щодо систематизації права, систематизації законодавства та систематизації джерел права.

Систематизація законодавства в аспекті його розвитку розглядається як необхідність в усіх моментах її змісту і форми. Отже необхідною для розвитку законодавства, в тому числі й аграрного, стає його нормативна уніфікація (як внутрішня форма систематизації та її зовнішнє виявлення – кодифікація й консолідація).

Аналогічне визначення системи законодавства дає і О. Ф. Скакун [31, с. 58]. Погоджуючись з нею, А. В. Поляков характеризує систематизацію законодавства, виходячи з того, що система законодавства становить величезний масив правових актів, тому існує практична потреба організації всього цього текстуально-правового матеріалу в упорядковане ціле. Систематизація законодавства, на його думку, полягає в технічному впорядкуванні чинних нормативно-правових актів первинних правових текстів.

У літературі висловлені й інші, фактично аналогічні точки зору щодо визначення поняття систематизації законодавства, з урахуванням яких та вище викладених можливо наголосити на такому його визначенні.

Систематизація законодавства – це діяльність суб'єктів права з втілення комплексу заходів, що спрямовані на приведення нормативної бази всієї правової системи чи окремих її галузей в єдину внутрішньо узгоджену систему шляхом удосконалення, звільнення від застарілих і суперечливих норм та усунення прогалин у праві та чинному законодавстві.

Досліджуючи види (форми) систематизації законодавства, вчені сходяться на думці, що кодифікація є чи не найважливішим особливим видом систематизації законодавства. Це повною мірою стосується і систематизації аграрного законодавства України.

Предметом кодифікації законодавства є система юридичних норм (правовий інститут, галузь, систему законодавства), метою – формування положень сукупності періодичних норм у рамках правових інститутів, закріплення галузевої структури та розвиток правової системи законодавства в напрямку підвищення його ефективності.

Особливого значення це набуває в умовах економічної та правової реформи системи законодавства. У зв'язку з виникненням нових правових інститутів аграрного права, розширенням кола суб'єктів аграрних відносин одним із головних завдань є кодифікація аграрного законодавства. Отже, у подальшому законодавчому забезпеченні реформування аграрних відносин провідна роль має належати новому Аграрному кодексу України.

В умовах проведення земельної та аграрної реформи в Україні на першому етапі вдосконалення аграрної і земельної політики доцільною уявляється пропозиція прийняття Закону України «Про сільське господарство України» [32, с. 104–110]. Цим Законом пропонується визначити правові основи економічного впливу держави, встановити (хоч і не вичерпний) перелік використання бюджетних та інших коштів на розвиток АПК та надання йому реальної державної підтримки, що передбачає й узгоджує вирішення інших важливих правових, економічних та соціальних сільськогосподарських проблем.

Життя покаже, чи стане цей Закон базовим законодавчим актом для розвитку АПК України, як того бажає більшість його розробників, і правовим стратегічним інструментом регулювання тісно пов'язаних інтегрованих відносин у сфері сільськогосподарської діяльності майнового, земельного, екологічного, трудового, господарського та організаційно-управлінського характеру в усій багатогранності їх прояву в процесі виробництва, переробки та

реалізації сільськогосподарської продукції. Отже, аграрне право складає комплекс різноманітних, але взаємопов'язаних між собою відносин. Суспільні відносини, що складаються в системі агропромислового комплексу, є не лише різноманітними, а й різноплановими за своєю суттю та правовими напрямками. Навіть після кодифікації аграрне право не втратить повністю своєї комплексності, а набуде цілісного, інтегрованого і самостійного характеру.

Норми аграрного права знаходять в тій чи іншій мірі відображення в інших галузях права (мають «подвійну прописку»). Значну частину аграрного законодавства складають адміністративно-правові норми (про компетенцію органів управління сільським господарством, окремими його підгалуззями, галузеві інспекції і т. ін.). Сферу подвійного регулювання відображають норми про державне фінансування, кредитування, податкового та іншого законодавства, які відносяться до фінансового і податкового законодавства, але входять в комплексні акти по сільському господарству і в межах цього законодавства вивчаються аграрними правом.

Більшість норм законодавчих актів, що покликані регулювати аграрні відносини, практично втратили силу – формально дію цих норм не скасовано (наприклад, Закон про КСП України), але вони суперечать Конституції України і не відповідають вимогам, що висуваються до них сучасною аграрною і земельною реформами, запровадженням ринкових відносин в аграрне виробництво тощо. Особливо це стосується Закону України «Про ринок земель», в якому з нових позицій викладено правові підходи та економічні засади організації і функціонування ринку земель, проведення земельних торгів і т. ін.

Кардинальне нововведення у відношенні землі і сільськогосподарських підприємств (зокрема, її купівля-продаж), як відомо, в Україні зустрічаються без особливого ентузіазму. Вченими та практикаками висловлюються з цього приводу різноманітні точки зору, нерідко полярно протилежні.

Таким чином, Закон України «Про сільське господарство» являє собою уніфікацію положень переважної кількості нормативних актів щодо сільського

господарства шляхом їх зведення до єдиного спеціалізованого нормативного акта – Закону вищої юридичної сили, який, на нашу думку, є важливим, базовим, «рамочним» нормативним актом, без прийняття якого кодифікація такої складної комплексної галузі права є досить проблематичною, а то й взагалі навряд чи можливою.

Закон України «Про сільське господарство України» дасть змогу усунути низку протиріч, неузгоджень та інших негативних законодавчих проблем, а також створити таку правову ситуацію, що дозволить уникнути порушення цілісності цивільного, земельного, господарського, адміністративного, фінансового, екологічного та інших самостійних галузей права, в яких знаходять закріплення («прописку») норми аграрного законодавства.

«Відтак, – вказують автори монографії за редакцією О. І. Ющика, функціональним призначенням кодифікаційних актів є зведення нормативних положень чинних нормативно-правових актів у єдиному нормативному акті таким чином, щоб через уніфікацію цих положень досягти системного упорядкування відповідних юридичних норм у рамках певних правових інститутів і галузей законодавства, узгодивши їх водночас з усією системою законодавства» [37, с. 89].

Виходячи з цих положень, функціональному призначенню тією чи іншою мірою (в основному цільовому і спеціалізованому) відповідають загальні положення, основоположні нормативні акти, основи тощо. Однак, незалежно від назви, кодифікаційні акти серед цих та інших видів нормативно-правових актів відрізняються такими положеннями: вторинність характеру формулювання правових положень як предмета їх упорядкування; відсутність у них положень тимчасового характеру, а тільки наявність узагальнених стабільних, базових положень, які характеризуються уніфікованим змістом і завершеністю (системністю змісту кодифікаційного акта).

Враховуючи ці та інші особливості нормативних актів, їх ієрархічність, у монографії за загальною редакцією О. І. Ющика визначається, що кодифікаційний акт – це упорядкований зведений стабілізаційний нормативно-

правовий акт, який містить відносно завершену систему уніфікованих нормативних положень, що є вичерпними або базовими для системного комплексного регулювання певної відособленої предметної сфери суспільних відносин. Це обґрунтоване визначення повною мірою відповідає і вимогам кодексу як основної форми кодифікаційного акта.

Усе це дає підстави дійти висновку, що з усіх розглянутих видів та способів систематизації чинного законодавства кодифікація є ключовою ланкою вдосконалення механізму правового регулювання. Саме кодифікація законодавства, в тому числі й аграрного, забезпечує високу сутність його удосконалення, сприяє його вивченню і застосуванню.

В умовах євроінтеграційних прагнень України, а вона взяла зобов'язання щодо відповідності змісту національного законодавства законодавству ЄС, а також з урахуванням того, що земля стає товаром, створюється ринок землі, поряд з Цивільним, Господарським, адміністративним та іншими кодексами основним комплексним кодифікаційним актом, що регулює аграрні відносини в Україні, має стати Аграрний кодекс України.

Список літератури:

1. Аграрне право України : підруч. / за ред. В. З. Янчука. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 718 с.
2. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник. / С. С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2008. – 482 с.
3. Бобровник С. В. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення / С. В. Бобровник, Н. М. Оніщенко та ін. – К. : Наук. думка, 2003. – 155 с.
4. Борщевський І. В. Природа, сутність та класифікація інкорпорації – форми систематизації законодавства / І. В. Борщевський // Юридичні і політичні науки. – Вип. 38. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2007. – С. 57–62.
5. Гетьман Є. А. Кодифікація як форма систематизації законодавства України / Є. А. Гетьман // Проблеми законності. – Вип. 99. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2008. – С. 229–236.
6. Гетьман Є. А. Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки / Є. А. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 17. – Х. : Право, 2009. – С. 130–142.
7. Ефграфов П. Б. Соотношение структуры советского права и структуры советского законодательства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / П. Б. Ефграфов ; Харьк. юрид. ин-т. – Х., 1981. – 18 с.
8. Жушман В. П. Аграрне право та законодавство України / В. П. Жушман. – Х. : Одиссей. – 2006. – 729 с.; Жушман В. П. Опорно-логічні схеми з навчальної дисципліни «Аграрне право України та аграрне законодавство України» / В. П. Жушман, Г. С. Корнієнко.

– Х. : Одісей, 2009. – 398 с.

9. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком, 1997. – 691 с.
10. Загальна теорія держави і права / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 427 с.
11. *Иодковский А. Н.* История советской кодификации / А. Н. Иодковский // Вопросы кодификации : сб. научн. ст. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1957. – С. 49.
12. *Керимов Д. А.* Кодификация и законодательная техника / Д. А. Керимов. – М. : Изд-во юрид. лит., 1962. – 160 с.
13. *Керимов Д. А.* Понятие и формы кодификации // Вопросы кодификации советского права / Д. А. Керимов // Сб. статей. – Вып. 1. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1957. – С. 8-9.
14. *Лившиц Р. З.* Теория права : учебник / Р. З. Лившиц. – М. : БЕК, 1994. – 224 с.
15. *Мамутов В. К.* Кодифікація / В. К. Мамутов. – К. : Юрінком Інтер. – 2011. – 244 с.
16. *Марченко М. Н.* Проблемы теории государства и права : учебник / М. Н. Марченко. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2006. – 690 с.
17. *Михайлович М. М.* Теоретико-правові аспекти систематизації законодавства / М. М. Михайлович // Вісник Національного ун-ту внутрішніх справ. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2005. – Вип. 31. – С. 249–255.
18. *Оніщенко Н. М.* Кодифікація та інкорпорація як методи систематизації законодавства / Н. М. Оніщенко // Правова держава. – Вип. 8. – К., 1999. – С. 82–87.
19. *Пигалкин А. С.* Общая теория права : учебник / под общ. ред. А. С. Пигалкина / А. С. Пигалкин. – М. : Юрид. лит., 1995. – 340 с.
20. *Погорелов Є. В.* Кодифікаційна діяльність в правовій системі України загальнотеоретичний аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Є. В. Погорелов. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ України, 2000. – 180 с.
21. *Поляков А. В.* Общая теория права: феноменолого-коммуникативный подход : курс лекций / Є. В. Погорелов. – 2-е изд., доп. – М. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 845 с.
22. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / за заг. ред. В. С. Журавського. – К. : Юрінком Інтер. – 2003. – 200 с.
23. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов / под ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Госюриздат. – 2004. – 359 с.
24. *Протасов В. Н.* Теория права и государства / В. Н. Протасов // Проблемы теории права и государства. – М. : Юрид. лит., 2001. – 210 с.
25. *Протасов В. Н.* Теория права и государства / В. Н. Протасов // Проблемы теории права и государства. – М., 2002. – С. 356.
26. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права та держави : посіб. для студентів спеціальності «Правознавство» / П. М. Рабінович. – Вид. 2, зі змін. і доп. – К. : Рад. школа, 1994. – 236 с.
27. *Рассолов М. М.* Проблемы теории государства и права : учеб. пособие / М. М. Рассолов. – М. : ЮНИТИ ; Закон и право, 2007. – 431 с.
28. *Семчик В. І.* Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / В. І. Семчик. – К. : Наук. думка. – 1998. – 240 с.
29. Систематизация законодательства в Российской Федерации : учеб. пособие / под ред. А. С. Пигалкина. – М. ; СПб., 2003. – 45 с.
30. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 256 с.
31. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
32. *Статівка А.* Про проект Закону України «Про сільське господарство України» / А. Статівка, В. Уркевич // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 8. – С. 104–

110.

33. Теория государства и права : учеб. пособие / под ред. В. П. Сальникова. – М. : СПб. – 2002. – 148 с.

34. Ушаков А. А. О понятии юридической техники и её основных проблемах / А. А. Ушаков // Учён. зап. Перм. гос. ун-та. – Т. XIX, вып. 5 (юрид. науки). – П. : Пермск. гос. ун-т, 1961 – С. 81.

35. Шебанов А. Ф. Некоторые вопросы теории нормативных актов в связи с систематизацией советского законодательства / А. Ф. Шебанов // Советское государство и право. – 1960. – № 7. – С. 140–142 ; Бродович С. Стабильность законов и упорядочение действующего законодательства / С. Бродович // Сов. юстиция. – 1937. – № 4. – С. 41–46.

36. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Ю. С. Шемчушенко, голова редкол., та ін. – Т. 5 : П-С. – К. : Укр. енцикл., – 2003.– 489 с.

37. Ющик О. І. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка: моногр. / О. І. Ющик, П. М. Горбунова та ін. ; за ред. О. І. Ющика. – К. : Парлам. вид-во, 2007. – 205 с.

38. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та., 1976. – 210 с.

Жушман В. П., Савельева Е. Н. Научные основы систематизации аграрного законодательства.

В статье анализируются проблемы систематизации законодательства как способа повышения эффективности правового регулирования аграрных отношений в Украине. Исследованы необходимость и виды (способы, формы) систематизации: инкорпорация, консолидация и кодификация законодательства, в том числе аграрного.

Ключевые слова: систематизация, инкорпорация, консолидация, кодификация, специальная кодификация, законодательство, учёт, кодифицированный акт.

Zhushman V. P., Savelieva E. N. Scientific basis of the systematization of the agrarian law.

This paper analyzes the problems of systematization of legislation as a way to improve the legal regulation of agrarian relations in Ukraine. Investigated the need for and types (methods, forms) ordering: incorporation, consolidation and codification of legislation, including the agrarian.

Key words: ordering, incorporation, consolidation, codification, special codification, law, accounting, codified act.